

FinUnionsin kanta: Julkisten hankintojen sääntelyä tarkistettava vastuullisten yritysten markkinoille pääsyn varmistamiseksi

On perusteltua, että EU:ssa päivitetään julkisten hankintojen sääntöjä. Ei ole yhdentekevää, millä tavalla ja millaisin keinoin yritysten kilpailukykyä parannetaan.

Hankintalainsäädäntöä on päivitettävä niin, että jo vuonna 2014 tavoiteltu tavaroiden, palveluiden ja urakoiden kilpailun edistäminen laadukkaasti näkyy itse hankinnoissa. Sosiaalisten näkökulmien ja ympäristöstandardien on sisällyttävä aidosti hankintaprosesseihin.

Voimassa oleva EU:n hankintalainsäädäntö on osoittautunut riittämättömäksi ja tehottomaksi muun muassa sosiaalisten kriteerien noudattamisen varmistajana. Hankinnoissa säästetään työvoimakustannuksista ja jätetään huomioimatta työehtosopimukset, joilla turvataan työntekijöiden riittävät työolot ja palkat. Myöskään harmaaseen talouteen ei ole puututtu riittävästi.

Säädöspäivityksessä tavoitteena on oltava työolojen ja työehtosopimusten parempi huomioon ottaminen ja laadukkaiden työpaikkojen lisääminen samalla, kun varmistetaan reilu kilpailu. Kun vastuuttomat yritykset toimivat julkisten hankintojen markkinoilla, kuntien ja valtion verotuotot alenevat ja eurooppalaisten työntekijöiden työolot heikkenevät. FinUnionsin esitykset EU-lainsäädännön muuttamiseksi edellyttävät aktiivisia toimia ja reilun kilpailun edellytysten tunnistamista sekä julkisilta toimijoilta että yrityksiltä. Niiden avulla otetaan edistysaskelia kohti parempaa työelämää.

Nykylläinsäädäntö painottaa edelleen liikaa taloudellisia tavoitteita

Nykyisessä EU:n hankintalainsäädännössä korostuvat taloudelliset ja tekniset painotukset. Vaikka sosiaalisten- ja ympäristökriteerien käyttö on hankinnoissa mahdollista, niiden käyttö ei ole velvoittavaa. Se tekee kriteerien käyttämisestä satunnaista. Tämän seurauksena julkisin varoin voidaan tehdä hankintoja toimijoilta, jotka eivät riittävällä tavalla noudata työläinsäädäntöä, työehtoja tai ympäristönsuojelun periaatteita. Erityisesti kunnissa hankintojen yhteiskunnallisten tavoitteiden toteutuminen on haasteellista resurssien puutteen vuoksi, mikä pahentaa tilannetta. Lisäksi hankintayksiköt käyttävät edelleen usein pelkkää alhaista hintaa pääasiallisena hankintakriteerinä ja panostavat heikosti hankintojen valvontaan ja vastuulliseen hankintatoimintaan.

Hankinnoissa paljastuukin jatkuvasti alipalkkausta esimerkiksi rakennustyömailla ja siivous- ja turva-alalla. Myös palveluiden saatavuus ja laatu ovat heikentyneet huolestuttavasti muun muassa sosiaali- ja terveyspalveluissa, kuten vanhustenhoidossa ja lastensuojelussa.

Direktiivin uudistamisen jälkeenkään sosiaalisten ja ympäristöllisten tekijöiden huomioiminen, kohtuullisten työehtojen turvaamisen periaate sekä näiden toteutuminen eivät ole riittävän vahvasti kirjattuina julkisia hankintoja ja käyttöoikeussopimuksia koskevissa direktiiveissä ja kansallisissa säädöksissä. Direktiiviuudistuksella kuitenkin pyrittiin lisäämään strategisten tavoitteiden, kuten sosiaalisten oikeuksien huomioon ottamisen, painoarvoa hankkeissa. Jäsenvaltiot saivat muun muassa mahdollisuuden vaatia hankintayksiköitä käyttämään valintakriteerinä pelkästään kokonaisedullisinta hintaa halvimman sijaan. Tämä ei ole kuitenkaan pakollista ja moni jäsenvaltio, kuten Suomi, on jättänyt

mahdollisuuden käyttämättä. Euroopan tilintarkastusviraston vuoden 2023 raportin mukaan yli 50 prosentissa eurooppalaisia hankintoja pääkriteeri on edelleen halvin hinta.

Sosiaaliset- ja ympäristönäkökohdat huomioon julkisten hankintojen kehittämiseksi

EU:n julkisten hankintojen direktiivejä on uudistettava niin, että ne sisältävät nykyistä tehokkaampia keinoja puuttua työehtojen ja -olojen laiminlyönteihin ja harmaaseen talouteen. Hankinnoissa on otettava nykyistä enemmän huomioon ympäristö-, sosiaali- ja työoikeudelliset näkökohdat. Sosiaalisten kriteerien velvoittavuus parantaisi tilannetta työehtojen noudattamisen, harmaan talouden torjunnan ja vastuullisen yritystoiminnan edistämisen näkökulmasta.

EU:n julkista hankintaa koskevaa lainsäädäntöä on päivitettävä alla esitetyn tavoin. Toimet ovat pääosin samansuuntaiset kuin Euroopan ammattiliittojen keskusjärjestö ETUC:n esittämien kantojen kanssa.

- Muutetaan hinta-laatusuhteen vertailuperusteena olevat kokonaislaatukriteerit, kuten laadullisiin, yhteiskunnallisiin, ympäristö- ja sosiaaliin näkökohtiin liittyvät kriteerit velvoittavaksi ja poistetaan säännöksistä mahdollisuus kilpailla pelkällä hinnalla.
- Poissuljetaan julkisista hankintaprosesseista toimijat, jotka rikkovat työntekijöiden ja ammattiliittojen oikeuksia ja työlainsäädäntöä, mukaan lukien työehtosopimukset. Myös työntekijöihin ja työntekijöiden edustajiin kohdistuneet työrikkokset lisätään selvemmin osaksi pakollisia poissulkuperusteita.
- Selvennetään EU-hankintalainsäädäntöä niin, että erityisesti työehtosopimusneuvottelu- ja järjestäytymisoikeutta rikkonut urakoitsija veloitetaan poissuljettavaksi tulevista sopimuksista.
- Hankinnan valintaperusteissa otettava huomioon, että tarjoaja noudattaa työntekijöiden työoloihin ja -ehtoihin liittyvää lainsäädäntöä ja soveltuvaa työehtosopimusta.
- Hankintasopimukseen sisältyvissä töissä velvoittavaksi sopimuksentekokriteeriksi vaatimus noudattaa vähintään kansallisen lain ja työehtosopimusten vähimmäisehtoja.
- Direktiivin (2014/24/EU)18 artiklan 2 kohdan kattava täytäntöönpano varmistetaan sisällyttämällä sovellettavien työehtosopimusten mukaiset ehdot hankintailmoitukseen.

Muita tärkeitä toimia sosiaalisten kriteerien huomioimisen edistämiseksi ja laatutyöpaikkojen varmistamiseksi EU:n hankinta- ja käyttöoikeuslainsäädännössä ovat:

- Taataan sääntelyllä, että alihankintaketjuja käytetään kestävästi ja työntekijöiden oikeuksia kunnioittaen sekä rajataan velvoittavasti pääurakoitsijan alihankkijoiden hankintaketjujen määrää.
- Vahvistetaan valvonta- ja seuraamusmekanismeja hankinnoissa ja tehostetaan viranomaisyhteistyötä.
- Vahvistetaan toimia, joilla omia maksuvelvollisuuksiaan laiminlyövät toimijat voidaan sulkea pois julkisia hankintoja koskevista sopimuksista.
- Lisätään hankintasopimuksien läpinäkyvyyttä ja avoimuutta.

- Julkisten palveluiden tarjoamisen, julkisen sektorin kumppanuussuhteiden ja sisäisen palvelun tarjoamisen on aina oltava vaihtoehto julkisten palvelujen ulkoistamiselle.
- Lisätään ILO:n yleissopimus 94 yhdeksi direktiivin (2014/24/EU) [liitteessä](#) mainittuja huomioon otettavia sopimuksia.

Lisätiedot:

- Susanna Salovaara, FinUnionsin johtaja, +32 488 479 508, susanna.salovaara@finunions.org
- Pia Björkbacka, johtava asiantuntija, ilmasto ja kestävä kehitys, SAK, +358 50 464 5342, pia.bjorkbacka@sak.fi
- Ville Kirvesniemi, juristi, STTK, +358 45 329 8669, ville.kirvesniemi@sttk.fi